

BALLA BORISZ :

SZENT ERZSÉBET

Két család érkezett meg ugyanazon a napon Eisenachba, ezerkétszázhuszonhét novemberében: a leszegényedett Verkund grófok Bambergbe utaztak és csak egyetlen éjszakát akartak itt tölteni, a Hallen család pedig a kitzingeni apátság felé tartott (nyolc napi kocsiútra innen). A Hallen család rendkívül gazdag volt. Hallen Jánosné megkérte férjét, hogy két napig időzhessenek Eisenachban.

Férje nem szívesen egyezett bele, mert ellenségét itt gondolta találni a Wartburgban, Eisenach fölött. Az asszony azonban ismerte a helyzetet, éppen ezért eröszakolta ki a hosszabb pihenőt; Hallenné a látszatát is el akarta kerülni annak, hogy férjét bizonyos dolgok feszélyezhetik. És kíséretük az egész úton, Eisenachig, ezen a témán rágódott és sugdolódzott. Az asszony mindent érzett és látott — dühhel telítetten, idegesen és elszántan érkezett meg Eisenachba. A Hellengraf fogadó udvarában rakták ki azokat a ládákat, amelyekre e két nap alatt szükségük volt; a takarókat, szőrmét, egy-két otthoni főzőedényt, a ritkább fűszereket, a család védőszentjének a képét. Ugyanekkor fordult be a nyitott kapun kissé szegényes, fa-fedelű utazószekerével a két Verkund testvér és az egyiknek a menyé, Verkund Ilse.

Hallen János kiszállt, nagyokat nyelt, ahogy a feleségére nézett, azután otthagya a kocsikat és közömbös arckifejezéssel sétált be az ivóba. Hallenné tovább ült az első kocsin, a széles medvebórt egészen az álláig húzta és úgy figyelte, mit és hogyan rámolnak le a kocsiról a cselédei. A nővére még bent aludt a másik kocsiban, a fedél alatt.

— Rázzátok fel Bertát — adta ki a parancsot, miközben szemeivel a vendégfogadó falára nézett, mintha szét akarná morzsolni a falakat, hogy megtudhassa, mit művel most ottan bent férje, Hallen János. Első cselédje, Gisel, aki fontoskodva sétált ide-oda, mialatt a többi cseléd a nehéz munkát végezte, kilépett a fogadó ajtaján és odasietett úrnőjéhez, az udvar közepére, a kocsikhoz,

— Lefoglaltam a hosszú szobát és a kamrákat, — mondta lassan, ugyanazzal a mértéktartó, tiszteletgerjesztő mosollyal, amelyet úrnőjének szolgálatában tanult el. Hallenné körülnézett, azután leszállt a kocsiról.

— Berta! — kiáltotta másodszer az asszony; ugyanekkor egy idegen szolga lépett oda Giselhez:

— Azt kérdezi az uram, mikor engeditek előre a kocsiját, mert ő nem akar sokáig rátok várni.

— Kicsoda az urad? — kérdezte Gisel és lebiggyesztette ajkát, miközben oldalról gyorsan Hallennére nézett.

— Verkund grófok az én uraim. Siessetek már! — mondta a szolga buta arccal és Gisel sáros, piros cipőjét nézegette.

Hallenné kettőt lépett vastag lábaival és áttekintett az ő három kocsiján keresztül a fafedelű szekérre, amely félig még a nyitott kapuban állt és várakozott.

— Várhatnak — mondotta, lustán nyitva csak ki a száját s olyan hangon, amely a jelentéktelen ügyek közé utalta az egész kérdést, a kocsit meg a Verkundokat. — Gyerünk — mondta azután mégis valamiért idegesen. A szolgák a lerámolt holmikkal követték. Hallenné méltósággal ment be a kapun, keresztet vetett, amiért idegen házba lépett be először és a hosszú alacsony folyosóról benyitott az ivóba.

A helyiségben férjén kívül nem volt senki, A nyitott kemence tüzelt; a füst kékes rétegekben hullámozott a festett mennyezetgerendák alatt. „Hideg volt kint; mit nézel úgy rám...” szólt feléje az ura, a kemence mellől. Hallenné melléje ült és panaszkodni kezdett. A férje ridegen hallgatott, balkezeiben tartotta a cinkancsót, jobbkezeiben értékes ezüstös törét, amelyre szarvasvadászatot vert ki egy ötvös s evvel a törrel szabályos időközökben hangosat ütött a cin-kancsóra.

— Ha a kocsik megállnak, te egyszerűen otthagysz János. A térdem alatt ma reggel óta dagadni kezd a lábam; hiába szólok neked, mintha a gonosz szállt volna beléd, hallgatsz; mindent, mindent el fogok mondani rokonaimnak Kitzingenben; tudják meg, mivé lettem, mi a sorsom! A Megváltó látja, mit kell tőrnie egy keresztény úr asszonyának! Az emberek előtt soha sem lesz tekintélyem, ha téged látnak. A te arcod megöl engem, csak a Megváltó tudja... Most odakint ránkszóltak valami koldusok, de te csak részegeskedsz. Ne ütögesd azt a kancsót. Mit csinálsz? Mit akarsz avval a törrel? Te részeg! Ne lármázz a kancsóval! te részeg!

— Menj ki innen! — felelte Hallen János és felállt. Kezében a kancsót fogta. Berta, a Hallen sógornője lépett be ekkor mosolyogva, csak kissé sápadtan.

— Nézzél a nővéredre — szólt sógornőjéhez Hallen

János — ez egy boszorkány. Kolostorba fog kergetni, ha sokáig él.

Hallenné sírni kezdett és Berta leült melléje és átölelte karjával. Kint a városban valahol harsányan, hosszan tülköltek. Hallen János később ismét leült, hátat fordított a nőknek és mereven nézte a kékes füstöt, amely hosszú fonalakban terjedt és lassan forogni kezdett a levegőben.

— Ez az én életem... — mondta félhalkan később Hallen János és eltolta a kancsót — minden váramat odaadnám, mindent, ha másképp lehetne...

Közben alkonyodni kezdett; november vége volt és ezért elég korán jelentek meg az árnyak. Vesperáig azonban még sok idő hiányzott; a Hallen család nem várta meg az estidőt és vadhúst hozatott, kását, mézet és gancialepényt. Az ételek elrendezése, a parancsok kiosztása megszokott szavakat adtak Hallenné ajkaira, kövér testébe nyugalom költözött. Férje ezalatt a fogadóssal beszélgetett, aki összeráncolt homlokkal és bukácsolva gurított be egy kicsi hordót.

— Nagyon haragudtak a Verkund urak, hogy odaadtam uramnak a „vásár-szobát,” a legszebbet; meg akartak verni érte.

— Azok a koldusok! — emelte föl a fejét Hallenné. Berta nevetett. Az alkonyi homályban többen és főbben jöttek be az ivóba. Két hosszú és prémmel szegélyezett bőrkabátban két kereskedő lépett be a helyiségbe; a sarokba húzódtak, levették süvegjüket, letérdeltek és imádkozni kezdtek. A kocsisok és szolgálégyek asztala felől nevetés hallatszott.

— Aztán meg jót isztok szemforgatók... — süvített egy hang.

— Fogjátok be a szátokat! — kiáltotta a Hellegraf vendéglő tulajdonosa a szolgák felé. A kemence körüli padkákra Hallenék miatt senki sem mert letelepedni. A kereskedők, hogy imádkoztak, odajöttek.

— Megengeditek? — kérdezte az egyik Bertától. Berta nem felelt, elfordította az arcát és sértő üdeséggel, fesztelenül nevetett. Hallen János sárga tekintetével nézett a kereskedőkre.

— Menjetez máshová — mondta.

Hallenné vagdalni kezdte a lepénydarabokat. — Mi megszoktuk, hogy magunkba fogyasszuk el azt, amit eszünk — dobta feléjük a gőgös szavakat és villámgyorsan vagdalta a lepényeket. — Bort! — kiáltotta egyik cse-

lédjének, azután a borral telt lábasba dobálta a lepénydarabokat. A kereskedők közül az egyik, kopasz fejét a magasba tartotta és vértelen szájával gyűlölködve mosolygott, de nem mozdult.

A vendéglős odaszaladt hozzá. — Bortwein várának urai ezek, nem szabad őket zavarni — kérte a bőrkabátos kereskedőket. Azok, s különösen a kopasz, végigmérték a vendéglőst.

— Nekünk is van méltóságunk, majd megtanítunk rá — és kimentek az ajtón.

A fogadás elsápadt és adós-levelére gondolt. Kint jeles, már egészen téli szél süvített; a Hellegraf vendéglővel szemközt, egy dombra felkanyarodó utca végén állt a Szent Katalinról nevezett apácák klastroma: sárgán, nagy, otromba rácsokkal. Fölötte az égen csillagok derengtek. Hallen János a lábosban keverni kezdte a forró bort és lepények után halászott fakanalával. — Most hallom — szólt a szája sarkából a felesége felé, — hogy Henrik örgróf egészen magához fogadta Berthold kanonokot (Berthold volt az ellensége, kinek jószágából Hallen János állítólag elrabolt valamit), de nekem már mindegy. Sok bajunk volt mindig... nem segít a Krisztus anyja.

Hallenné kidüllesztette a szemeit, közben vastag ajkai lassan, töprengve mozogni kezdtek. Gyanakodva kapdosta fejét jobbra és balra s ettől a perctől kezdve alig evett. Berta, a fiatal sógornő, aranyszálakkal préselt, háromszögű gallérját felszorította nyakáról a szájáig, és az asztalra könyökölt és mély, barna szemével egy magas vándorlegényt figyelt, aki a cselédek asztalánál ült és a hidegtől vörös ökleit mutogatta szomszédjának. Berta kicsit leeresztette szempilláit, a vándorlegény szöke, csodálatosan tiszta és hullámos hajára és magas, síma, bátor és szép nyakára nézett s arra gondolt, hogy sógora, Hallen János elsikkasztotta anyai örökségét és most fogva tartja és el akarja adni őt valakinek, akinek rövid, sündisznóhoz hasonló nyaka van s már ötvenéves elmúlt...

*

Itt ültek hárman a kemence körül, amikor az „Isten szegényeinél” s utána a Szent Miklósról nevezett ispotályban vesperára harangoztak. A két nő letérdelt; Hallen János csupán a boros kancsót tolta el magától és fanyarul vetett mellére egy keresztet. Az ívóban csak a kocsmáros és egy öreg özvegyasszony tartózkodott, aki a méces mellett ült, halkán nyögdécselt és valamit kevergetett egy tégelyben. Kint az eisenachi házak kicsi, mélyre süllyedt

ablakaiból vörhenyes sávok reszkettek elő egymásután, a szél elállt s az egyik kapuszöglet szürke kövére lassan rászállt a holdsugár. A Hellegraf tulajdonosa tompára fáradt szemekkel bámult a mécsbe, amely jobbra hajladozott és azután balra s nyomában az öreg özvegyasszony, aki egyszerre imádkozott és keverte tégelyét, óriási, reszkető árnyékot kapott. Halkabban ugyan, de még mindig szóltak a harangok. A kocsmáros lassan felállt és kiment, két kezében négy üres palackkal s ugyanekkor kinyílt egy másik ajtó. Hallenék nem néztek oda; ön maga sorsát nézte mindhárom. Most is, a hullámzó szürkéségből, szakadatlanul szívárgott lelkükbe a gond, a félelem; kisebb, vagy nagyobb, de soha, soha nem szűnő békétlenség... A hatalmas Hallen János nem avval törődött, amiye dúsan volt s amire ellenségei gondoltak helyette irigy nyugtalansággal; öneki ellenségeire kellett gondolnia és félt. Felesége az életből kicsi, de szúrós részeket látott, miközben a homályba meredt és imáit darálta; egy-egy tiszteletlen cselédarcot, férjének a boroskancsó után görbülő ujjait, a térdének daganatát, a meissenai birtokok szomszédját, aki gyűlölködő pletykákat terjesztett. A fiatal Berta álmodozott, e hosszú út most álomnak tetszett; minden tájat, erdőt, elhúzódó, felbukkanó és újra a messziségbe merülő hegyet zsongó öntudattal s fáradt tagokkal újra átélt, újra meglátott — valamennyit megsiratta, amiért nem az ő menedéke lett, mindenütt kiszállt volna, minden elhagyott, ködös várnak utánamerengett most emlékezetében; az ismeretlenben akart ez a lány megpihenni. Mindennütt jobb helyet sejtett és álmodott magának, mint itt ezeknél, akik legközelebbjei voltak a világon... Az idegen nő, aki most az ivóba lépett azon a másik ajtón, leült az öreg özvegy mellé s lehajtotta szürke, tiszta posztóval fedett homlokát; időnként reszketni kezdett, az arca holtfehér volt, de tekintetét az elfelejtkezés lassanként egészen bevonta. Egy szelíd világ derengett a reszketve ülő szemeiben; a helyiségben hirtelen csend támadt.

S az özvegyasszony, aki mellé került s aki eddig ott ült nagy betegségben és szorongattatásokban, lassanként elhallgatott, nem nyögdécselt és lehúnyta a szemeit. Elaludt.

Ahogy elaludt, az idegen nő még jobban arcára húzta a szürke posztót. Szemeit beárnyékolta vele s előrehajolva, kicsit mosolyogni kezdett. A mosolya tiszta tudatlanság volt és rajta a hallgatagság bélyege őrizte és fokozta szép fényét; az alvó özvegy még mélyebben léleg-

zett és nem szenvedett már semmit; a tégely, amelyben kotyvasztani akart magának, — szép lassan kicsúszott kezéből a padlóra. Ekkor lépett be a szobába Verkund Ilse és Ilse mellett a két Verkund gróf.

— Ti vagytok azok a borkwinbeliek, azok a gazdagok? Én Verkund Gottfrid vagyok, — mondta Ilse apósa; a vállát lefeszítette és előreszegezte, azután szétvetett lábakkal megállt Hallen János előtt.

— Kidobtam a holmitokat — mosolygott — mestersegesen ingerelve mosolyával a grófot — Hallen Jánost.

Hallenné zsiros arcbőrén hirtelen piros foltok izzottak elő. — János! — kiáltotta férjének és nem akart a Verkundokra nézni.

— Mi holnap tovább indulunk Bambergbe, nem óhajtjuk tehát a félszerben tölteni az éjszakát. Henyéljetez itt, vagy akárhol. A „vásári szoba” a Verkundoké marad, amíg azok élnek és amíg Eisenachban megszállnak és amíg csak nem ugornak félre a folyóvízbe, ha ilyen pénzeszsákokkal kell összetalálkoznunk egy hídon...

— Koldus. Te rongy! — ugrott fel Hallenné kidagadt, eltorzult arccal. — Te beszélsz így velünk? Azért, mert Verkund vagy? Rongyos a ruhád, rongyos a mellvédőd. Mindened rongyos!

— Ne szólj! — intett a férje, aki már zöldes fénnnyel szemében fürkészett szolgálai után.

— Te vénasszony vagy, ki hallgatna terád? — intett szép fejével a gróf Hallenné felé. Hallen János kiszámította közben, hogy öt férfiszolgája van, három közöttük fegyveres s a városban is akad még férfi. A pénzére gondolva, lassan felállt.

— A szobát nem adom át. Nagy a gögöd Verkund gróf, de nem lesz akkora, ha életeted teszed rá... A szobát nem kapod meg. Nagyapád hangját viseled szádban, azóta sok idő telt el, nem az a családok már, aminek a hangod mutatja.

— Ma már nagyobb a mi méltóságunk! Takarodjatok, takarodjatok! — visította a gyávaság reszkető dühében Hallen Jánosné. Lábai most iszonyatosan fájtak. A másik Verkund, egy alacsony, fiatal és faarcú ember, megbil-lentette hosszú rozsdás törét. — Eredj ki Ilse — mondta a vöröshajú feleségének nyugodtan.

— Nem megyek. Mit akartok? — sírta el magát hirtelen Verkund Ilse — gyilkolni akartok? Krisztusom, Krisztusom — jöttek a könnyei és sötétpiros, duzzadt szája fájdalmasan kezdett rángatózni — amióta nyomorú-

ságba kerültünk, erővel keresitek a kárhozatot. Nem megyek, ha ti nem jöttök! Mit cipeltek magatokkal? Vigyetek Bambergbe, adjatok nyugalomra már: sose lássalak titeket a Szűzanya zárdájában, sose tudjam, hogy valaha is Verkund voltam...

— A mi méltóságunkat sértegeti egy ilyen... — sírta közben Hallenné. Férje sápadtan lépkedett az ajtóhoz, nem gyorsan, nehogy gyávának tartsák. Amikor kiment, az idősebbik Verkund kirántotta törét.

— A kutya!... szolgálaihoz osont.

Ekkor mindannyian kitódultak az ívóból! Odakintről rohanás, lárma s Verkund Gottfrid káromkodása zúgott be, azután egy penge ütődött a falhoz s a penge hangja panaszosan reszketett: — Átkozott — kiáltotta valaki még s már igen messziről így felelt rá egy hang: A mi méltóságunkat... majd megismered...

Közben a kemence már csak füstölt, de nem égett. A beteg, szegény özvegy az egész idő alatt mélyen, mélyen aludt....

...O Jesu, pro peccatis nostris, inmolatum, ab ingratis hominibus neglectum et afflictum, converte nos, — szólt a kihalt ívóban térdre ereszkedve a szürkeruhás asszony. Kezei alig érintették egymást ima közben; mereven a levegőben fehérlettek elől; a test is megmerevedett, — vivifica nos... accende nos...

— Mit csinálsz? — kérdezte a beteg özvegy hirtelen felemelkedve ültéből s nyögve nézett maga mellé az idegen nőre. A mécses lángja bántotta a szemét és ezért álmosan eltakarta kezeivel és újra megkérdezte:

— Imádkozol még? Ki vagy?

A térdelő nő felemelte a fejét.

Az özvegy sóhajtozni kezdett, félve pislogott a másikra s miközben kint minden fal, ház, kapuszöglet s feljebb Eisenach fölött a hegyek, az erdők fehér fényben úsztak, keresztet vetett magára.

— Oh, Isten...

— Ne ijedj meg — felelte Árpádházi Erzsébet, a thüringiai fejedelem özvegye — ne sajnálj. Nagy méltóságot nyertem én, mert kiüldöztek a várból engemet közéték, ti szegények. Krisztus irgalmára keresek egy félszert, ahová ma lenyughatom.

E pillanatban a Hellegraf tulajdonosa rohant át a szobán. — Krisztusom — dadogta — a két hatalmas család egymást öli fent. Krisztusom, a legszebb szobámat követeli mind... A boldogtalanok....

Balla Borisz